

Kadic Ottokár dr riportja:

A várhegyi barlangok

Most zajlott le Szent István hete, mely alkalommal az egész országból, sőt a világ minden részéből ideözönlött a sok idegen, hogy résztvegyen azokban az ünnepekben és látványosságokban, amelyeket ilyenkor a fővárosban rendezni szoktak. Ez alkalommal mi barlangkutatók is szolgáltunk egy kis meglepetéssel, amennyiben közvetlenül az ünnepek előtt a nyilvánosság számára megnyitottuk a Várhegyi barlangnak eddig feltárt és rendezett szentháromság-utcai szakaszát.

A várbeli pincebarlangok mindenesetre fővárosunk legérdekesebb természeti tüneményei és történelmi emlékei közé tartoznak. A Vár utcáin és terein járó idegen nem is sejt, hogy lábai alatt egy eltemetett városrész, egy üreglabirintus terül el. Ezek a legendás „törökpincék”, amelyekről az az általános hit terjedt el, hogy azok messze elágazó alag-

utak és katakombák, amelyek labirintusszerűen nemcsak a Várhegy alatt, hanem innen túl is a Gellérthegy alá a citadellához, a Duna alatt a margitszigeti romokhoz, sőt Óbudára a Flórián-térig és a Budai hegy-ségbe is elvezetnek és titkos helyeken nyílnak.

Ezeket az alagutakat állítólag a törökök vajták ki budavári uralmuk alatt, hogy háboru esetén elrejtsek a Várban felhalmozott kincseket, élelmi- és lőszerket és hogy a legveszedelmesebb pillanatban ezeken az utvezetőkön át a Várból elmenekülhessenek. Kétségtelen, hogy ezeknek a földalatti üregeknek, a Vár ostromai alatt, fontos történelmi szerepük volt, az irodalom azonban mindezekről mélysegesen halgat. Az irodalom ezekről a helyekről majdnem kizárólag mint „pincék”-ről számol be.

A barlangok története

Mint pincék ezek az üregek, annak idején, mikor a Budai hegység dombjait szőlőkerlek borították, valóban fontos közgazdasági szerepet tölthettek be, látjuk ezt nagy kiterjedésükből és gondos kiképzésükből is. Mikor azután a budai szőlők elpusztultak, akkor ezeknek a pincéknek is megszűnt szőlőgazdasági jelentőségük, fölöslegessé váltak, minek következtében tulajdonosai elhanyagolták, sokan szeméttel és építkezési törmelékkel tömték ki.

A Vár öregebb lakói még emlékeznek a „törökpincék”-re, sokat tudnak róla mesélni. Itt mindenki tudja, hogy ilyenek léteznek, egyébként pedig teljesen feledésbe mentek, a mai generáció már csak legendáiból ismeri. Azóta legfőbb a sajtó emberei keresik fel néha napján ezeket az elhagyott titokzatos helyeket, hogy azután színes közleményeikben megismertessék azokat a borzalmakat, amelyeket itt a Föld mélyében láttak és átéltek.

Csodálatos, hogy a tudományos körök figyelmét a várbeli pincék majdnem teljesen kikerülték. Szabó József és Szontágh Tamás azok a geológusok, akik a pincék földtani és vízrajzi viszonyaival némileg foglalkoztak. Az egyedüli, aki előttünk ezeket a helyeket a legalaposabban megismerte, Schubert Ignác székesfővárosi mérnök, aki a nyolcvanas években a várbeli pincéket felmérte s azok alaprajzát és szelvényeit megrajzolta. Ez a szerény mérnök, aki földalatti nehéz munkáját éppen olyan pontosan és sablonosan elvégezte, mint a felszínen dolgozó szakírtása. Talán nem is sejt, hogy lelkiismeretes munkájával milyen nagy szolgálatot tett a magyar barlangügynek. Ha Schubert Ignác még közöttünk van, örömmel megragadnám baráti jobbát és készséggel elismerném neki azt, hogy a várbeli pincebarlangok helyrajzi viszonyainak megismerésében alapos és uttörő munkát végzett.

Sem alagutak, sem katakombák

Mi barlangkutatók csak nemrég kapcsolódunk a várbeli pincék ügyébe; tudtuk ugyan, hogy ilyenek léteznek, mivel azonban ezekről mindenki mint pincékről emlékezett meg, nem érdekelt bennünket. 1931. év őszén azután két fiatal mérnök-barátom levelettel néhány ilyen helyre s ekkor a legnagyobb meglepetésemre azt láttam, hogy ezek tulajdonképpen nem pincék, hanem természetes üregek, amelyeket a folyó víz a várbeli mésztufában kivált. Amikor ez a döntő megismerés megtörtént, a m. kir. Földtani Intézet igazgatósága azzal bizott meg, hogy a Vár összes pincéit földtani alapon átkutassam. A várbeli pincetulajdonosok emlékezni fognak arra az ősztől tavaszig tartott időszakra, amikor két turistatársammal házról-házra menve a pincéket a Schubert-féle alaprajzok segítségével felkerestük és megvizsgáltuk. Ezek a vizsgálatok igen fontos eredményekkel végződtek.

Mindenek előtt megállapítottuk, hogy a várbeli pincék nem alagutak, sem pedig katakombák, hanem kisebb-nagyobb természetes üregek, amelyek részben összefüggnek, legnagyobb részben azonban egymástól külön állnak. Minden várbeli házból lépcsők először a felső pincébe vezetnek. Ezek téglával és kővel falazott és kiboltított helyiségek az épület alatt foglalnak helyet és a megszokott pincék jellegét viselik magukon. Ezekből a helyiségekből számos lépcsőn a mélyebben fekvő „törökpincék”-be megyünk le, amelyek a háztelkeken kívül, az utcák alatt terjednek. Ezek már barlangok; természetes eredetűk felismerhető, bár az emberi kéz ezeket helyenként alaposan megváltoztatta, az oldalfalakat egyenesre faragta vagy aláfalazta. A felső és alsó pincék közé 5—6—8, sőt 10 méter vastag mésztufaréteg ékelődik. A Disz-tér egyes pincéinek mésztufájában kisebb-nagyobb mészgömbök, u. n. pizolitok, vagyis borsókövek láthatók, amelyek arról tanuskodnak, hogy a Duna partján jelenleg fakadó hőforrásoknak egy része egykor a Disz-téren törtek fel, a meleg vízben feloldott mésztufa a Várhegy tetején mésztufa alakban rakódott le s mintegy kőpáncél alakjában fedte a hegy gerincét.

A Duna az őskorban a Várhegy magasságában folyt

Egy további fontos megállapítás az, hogy a Várhegy dunai oldalán, tehát a Verbőczy- és Fortuna-utcai pincékben, a mésztufa alatt iszap-, homok- és kavicslerakódást találunk. Ezek folyami üledékek és arról tanuskodnak, hogy a Duna az őskorban megközelítőleg a Várhegy magasságában folyt és akkoriban a nevezett üledékeket rakta le. A Duna ártere és a Vérmező síkja akkoriban a Várhegy háttal egyvonalban fekvő sík terület volt, amelyen a Duna mozgott. Geológusok előtt mindezek az érdekes megállapítások nem új dolgok; ezekhez a feltevésekhez a kézzel fogható bizonyítékokat azonban a pincebarlangok adják. Akkoriban a Budai hegyekből jövő patakok, a várhegyi mésztufa alá furódva, kimosták a szóban levő üregeket.

A mésztufabarlangok a ritkább természeti tünemények közé tartoznak és ahol előfordulnak, kisebb kiterjedésűek szoktak lenni. Az eddig ismert legnagyobb és legszebb mésztufabarlang a lillafüredi Anna-barlang. A Várhegyi barlang nem olyan szép, mint az utóbbi, de annál jóval nagyobb, vagyis a világ legnagyobb ilyenfajta ürege. Kivált üregeinek mennyezetét és falait a beszivárgó víz kémiai hatásánál fogva sok helyen feloldotta, kilugozta s ezáltal szép, bizarr alakulatok képződtek. Ez a körülmény barlangunkat elsőrangú látványossággá avatja, az pedig, hogy az emberi kéz történelmi időkben ezeket az üregeket részben átalakította, aláfalazta, lépcsőket épített és légaknákkal látta el, csak fokozza érdekességüket és páratlanul álló idegenforgalmi eszközzé avatja. Ha végül meggondoljuk, hogy ezeket a barlangokat 5—10 méter vastag köréteg földi, kétségtelen, hogy azok légvédelmi szempontból is fontosak.

A Disz-tértől a Bécsikapu-térig

Mikor kiderült a várbeli pincebarlangok tudományos, idegenforgalmi és légvédelmi jelentősége, minden erőnkkel arra törekedtünk, hogy a székesfőváros és a kormány figyelmét ezekre felhívjuk s azok kitarítását, rendezését és kivilágítását előmozdítsuk. Az első hely, ahol bennünket megértettek, az I. kerületi előljáróság volt, ahol Duday Alajos tanácsnok, előljáró ideje alatt. Mottl János műszaki főfelügyelő módot talált, hogy az előljárósági és a szentháromság-utcai barlangpincéket a nevezett irányban rendezze.

Igy jutottunk el az ez évi augusztus hó 17. napjához, amikor barlangunknak szentháromság-utcai szakaszát a sajtó képviselőinek, a várbeli pincék tulajdonosainak és a Magyar Barlangkutató Társulat tagjainak bemutathattuk. A feltárt szakasz a Várhegy barlangnak csak parányi része, szerény hárdetője annak a nagykiterjedésű barlanghálózatnak, amely a Várhegy belsejében a Disz-tértől kezdve a Bécsikapu-térig az összes utcák és terek alatt elhuzódik.

A székesfőváros ujabban a várbeli pincebarlangok ügyét a Magyar Barlangkutató Társulatra, mint erre legilletékesebb hazai társadalmi szervre bízta. Ha azt a megértést és pártfogást, amelyet társulatunk a kormány, a honvédség, a székesfőváros, a sajtó és a közönség részéről az utóbbi időben élvezett, továbbra is megtarthatja, és hazafias törekvésünkben valamely különös körülmény meg nem zavarja, akkor a jövő évi Szent István napján barlangunkat már olyan kiterjedésben és korszerű berendezésben mutat-hatjuk be, amely dicsőséget fog hozni nemcsak székesfővárosunknak, hanem az egész

országnak és a magyar barlangkutatásnak egyaránt.